

Urmu-Türkün ilk beşiyi - sevgi ocağı

(əvvəli 2, 3, 4, 5, 7, 8 və 9 fevral tarixli saylarımızda)

Onun təsvirində bu tarixi məkanın keçmiş günləri o qədər cazibədar, çəkici canlandırılıb ki!.. Bu insanın ruhunu yerindən oynadan təsvirdə "bir vaxtlar Filaminqo simgəli, sular şəhəri olan, sularında pəxlənlər-qızılqazlar oynayan, dağlarında qaynarca qaynaşan, qağayılar fısqıran, çaylarında üzüşən balıqlarının tirin-gəsi balıqçıları tutan Urmiyanın bulaqlarından su götürməyə gələrdi elin qız-gəlini... Sudan gələn sürməli qızlar "Dəryada dəryalıqlar" şərqisini oxuyar, başlarından ləçəkləri düşəndə isə dəliqanlı oğlanlar, biğiburma cavanlar yerdən götürüb salardı onların boynuna... Sürüləri mələşər, kəlləri güləşər, naxır-naxır ineklərinin yelinləri yere dəyərdi bu qutsal məkanın... Qiyaşlamadan sonsuz kədər yaşayan həssas şairin Gölə ünvanladığı sualların çəkisi çox ağırdır:

Axırların niyə belə, balam, axı sənın balaların niyə belə?

Kimin toyuğuna daş atmışdın çalib aldılar qapını...

Oğulların oğurlandıılar necə

Gecəyəmi düşdü kimsə görmədi?

Necə görməz oldu piyalə gözler?

Gözəllərinə nə göz dəydi?

Nə gəldi balıqqulaqlarına bulaqlarının ətəyindən?

Hanı çərşənbə surlarındakı geri sayım

Su çərşənbələrindəki buz tərli bardaqların Bərəkət buğdası göyü düyünləyən nişanlı dirnaqlar

Gəlin barmaqları?

Nə toy tutuldu böyük toylarının başına və Analıq qüruruyla dolu göbəkler nədən gizləndi?

Nədən nə zaman and içildi nənnidə ninniləri boğmağa

Boğmağı kim öyrətdi?

Kim ağıl çalma yerinə nağıl çalmaq öyrətdi?

"Göl şairi" olacaqdı İsmayıl Ülkər, canı qədər sevdiyi Urmu gölünə söy söyləyəcək, boy boylayacaqdı Dədəm Qorqud kimi, sahilində bir oğlanla bir qızın, bir Qırğız, bir Öz-

Urmiyanın və Urmu gölü hadisələrinin Güney Azərbaycan ədəbiyyatında bədii təcəssümü...

bək və bir də Türkmən igidinin toyunu tutaçaqdı. Yallı gedəcəkdə əl-ələ tutan qızlarla oğlanlar, özü isə şamanlıq edəcəkdə bu qocaman toyda... Göy gölü, Van gölünü Urmu gəlinciyi ilə dolandıracaqdı Xəzər dənizinin - dünyanın ən böyük gölünün başından... Amma heyhat!.. Şairin qutsal arzuları gerçəkləşmədən beşiyindəcə boğuldu, uşaqlarının nağılları çalındı, qarı nənəsinin çörək tikələribni qara qarğa yeyib

aşırdı, doğma el-obasından qovuldu, yad ellərsə obasında bardaş qurdu, "Cırtan"ını xortdan qorxutdu, kəkliklərini bayquş oxutdu... Keçmiş günlərdəki gözəlliklərin yerini duz dağı aldı, ümidləri, arzular pərən-pərən düşdü, quruyan Urmu ilə birlikdə göylərin sonsuzluğuna doğru yol aldı...

İsmayıl bəyin yana-yana yazdıqları yenə də tarixin yaddaşını vərəqləmək ehtiyacı doğurdu... Mənbələrin göstərdiyinə görə, 624-626-cı illərdə Bizans imperatoru İrakli tərəfindən zəbt edilərək qarət olunan Urmiya eramızın VIII əsrinə Şərqi, eləcə də Azərbaycanın ən böyük və ən məşhur şəhərlərindən biri olub. Şəhəri məhz bu qarət və hücumlardan qorumaq, düşmən istilalarından müdafiə etmək məqsədilə qala divarlarının ətrafında yerli əhali, qədim Azərbaycan türkləri on min addım uzunluğunda dərin xəndək qazıblar. Təbii, hələ VII-VIII əsrlərdə 10 kilometr uzunluğa malik şəhərin böyüklüyünü və qədimliyini gözlerimiz önünə gətirən bu xəndəklərin izləri bu gün də qalmaqdadır.

Qəsbkarların zaman-zaman etdikləri hücumların və qarətlərin acı nəticəsidir ki, başibəlalı qoca Təbrizdə olduğu kimi, Urmiya ərazisindən tapılan qiymətli maddi mədəniyyət nümunələrinin çoxu hazırda ABŞ, İngiltərə, Fransa və Almaniya, həmçinin İranın dövlət muzeylərində saxlanılır.

(davamı növbəti saylarımızda)
Esmira FUAD,
filologiya elmləri doktoru.